

Евген Ковальов

КИЇВСЬКИЙ ТЕКСТ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА (ДО ДВОХСОТЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІСТОРИКА)

У статті йдеться про образ Києва, створений Миколою Костомаровим (1817–1885) — видатним вченим-істориком і громадським діячем. Костомарівська візія Києва — реального міста XIX ст., об'єкта історичних студій та ідеологічного конструкта — характеризується як складна мережа концептів («Київ — столиця» тощо).

Ключові слова: Микола Костомаров, київський текст, історія Києва, історіографія, столиця.

Микола Іванович Костомаров належить до найцікавіших постатей XIX ст. Це був інтелектуал, ідеї якого стали невід'ємною частиною концептуального підґрунтя модерної України, видатний репрезентант романтичної історіографії — «історик-художник»¹.

Метою цієї розвідки є характеристика «київського тексту» М.І. Костомарова, тобто сукупності концептуальних питань, дотичних до Києва, які були порушені в його наукових, публіцистичних, художньо-літературних, мемуарних творах. Нашою дослідницькою ціллю є осягнення смислового наповнення костомарівського образу Києва, принаймні як постановка проблеми.

З Києвом були пов'язані важливі події життя М.І. Костомарова². Відколи він, молодий вихованець Харківського університету, захопився студіюванням української історії доби Богдана Хмельницького, йому хотілося на власні очі бачити край, де сталися головні події Хмельниччини. М.І. Костомаров починає клопотатися про посаду в Київському навчальному окрузі. Йому було запропоновано місце вчителя у Рівненській гімназії. Прийнявши цю пропозицію, він мав з'явитися до окружного начальства. З цієї нагоди він і прибув уперше в своєму житті до Києва. Це сталося у жовтні 1844 р. У написаній на схилі життя «Автобіографії» М.І. Костомаров описав тогочасний Київ без пієтету, якого можна було б очікувати від «історика-художника», без звичних для романтиків захоплених розповідей про красу київських краєвидів і старожитностей. Навпаки, він доволі реалістично описує всю непоказність тодішнього Києва: незабудковані,

брудні в дощову погоду та погано освітлені вулиці, численні вбогі хатини тощо. З пам'яток в його спогадах згадується лише Софія Київська: «осматривал ее с большим любопытством»³. «Мне, приехавшему из Харькова, — підсумовує М.І. Костомаров, — Киев показался как город гораздо хуже последнего»⁴. При цьому, однак, він ретроспективно зазначає, що той «старосвітський» Київ, який йому довелося побачити в молодості, вже зник (ідеться про 70-ті рр. XIX ст.). Тож М.І. Костомаров став свідком перетворення Києва на модерне європейське місто, наростання у ньому контрастності між старовиною та новизною.

У серпні 1845 р. М.І. Костомаров оселився у Києві, отримавши посаду вчителя Першої київської гімназії. Незабаром, у 1846 р., він став викладачем Університету св. Володимира — ад'юнктом по кафедрі руської історії. Відтак у Києві розпочалася його професорська кар'єра⁵.

Попри певну невпорядкованість міського життя, що нагадувала про себе браком бруківки на вулицях та іншими побутовими незручностями, котрі надавали місту вельми провінційний вигляд, у середині XIX ст. Київ з його університетом був, безперечно, культурним осердям Наддніпрянської України. Тому в Києві М.І. Костомаров опинився у дуже сприятливому для творчого піднесення інтелектуальному середовищі. Вже в перші відвідини Києва він спізнався з Михайлом Максимовичем та Пантелеймоном Кулішем⁶. Згодом, оселившись у Києві, він ще заприязнився з Тарасом Шевченком, Опанасом Маркевичем, Миколою Гулаком, Василем Білозерським⁷.

¹ Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX — 80-ті роки XX ст.). — К., 2014. — Ч. 1. — С. 208–225.

² Микола Костомаров: віхи життя і творчості: енциклопедичний довідник. — К., 2005. — С. 197–198.

³ Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография. — К., 1990. — С. 462.

⁴ Там само. — С. 463.

⁵ Там само. — С. 476.

⁶ Там само. — С. 462.

⁷ Там само. — С. 473–480.

У київському культурно-інтелектуальному середовищі сформувався Кирило-Мефодіївське товариство, яке стало важливим етапом в українському національному русі⁸. М.І. Костомарову належить найважливіший програмовий документ кирило-мефодіївців — «Книга буття українського народу» («Закон Божий»). У цьому тексті йдеться про звільнення слов'янських народів під проводом України від соціального і національного поневолення з єднанням їх на засадах християнського євангельського братерства⁹. Немає жодного сумніву, що євангельська мораль і християнське просвітництво стали базовими концептами ідеології кирило-мефодіївців під безпосереднім впливом київського культурного середовища, оскільки ще із середньовіччя за Києвом закріпився статус осердя східнослов'янського християнства («руського Єрусалима»), що унаочнювалося численними прочанами, які прибували для поклоніння київським святинам. Християнська сакральність була головною ознакою Києва в інтелектуальній культурі доби кирило-мефодіївців, що, вочевидь, і спричинило внесення євангельської моралі в систему їх ідеологічних координат.

О.І. Салтовський слушно назвав ідеологію кирило-мефодіївців «києвоцентричною»¹⁰. Найвиразніше це проявилось у написаній М.І. Костомаровим у 1846 р. повісті «Панич Наталич», що містить «дивне пророцтво» щодо відродження слов'янства:

«Свободные, благородные, согретые любовью к Христу, единому царю и учителю, соберутся славяне с берегов Волги, Дуная, Вислы, Ильменя, с поморья Адриатического и Камчатского в Киев, град великий, столицу славянского племени, воспеть гимн Богу на всех языках своих и представители всех племен, воскресших из настоящего унижения, освобождены от чуждых цепей, возсядут на горах сих, загремит вечевою колокол у св. Софии, возрадутся благочестивые, устроятся коварные, суд правды и равенства воцарится, и тогда исполнится предречение Андрея и будет благодать на горах сих и будет благодать над всею славянщиною.

Вот, незнакомец, судьба вашего племени, его будущая история, связанная тесно с Киевом, и оттого-то твою душу наполняет чувство таинственное, святое и вместе сладостное, как надежда, и вместе томительное, как долгое ожидание. Верь мне, это будет, будет, будет. Ты,

⁸ Лисяк-Рудницький І. Інтелектуальні початки нової України // Історичні есе. — К., 1994. — Т. 1. — С. 177–178.

⁹ Кирило-Мефодіївське товариство. — К., 1990. — Т. 1. — С. 152–169.

¹⁰ Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). — К., 2002. — С. 154.

странник, в Киеве и предчувствуешь будущее возрождение внуков своих, кров свой, всякий славянин тоже прибудет в Киев, тоже почувствует, ибо здесь поднимается завеса тайная, явится безвестное»¹¹.

У цьому літературному ескізі (повість залишилася незавершеною) ми маємо явну ремінісценцію київської прощі, на яку вирушають мешканці всіх теренів слов'янського світу, а Київ постає як загальнослов'янський осередок, столиця слов'янського Царства Божого. У М.І. Костомарова київська проща стає архетипом, своєрідною моделлю слов'янського «відродження».

У 1847 р. М.І. Костомарова разом з іншими кирило-мефодіївцями було заарештовано. На нього чекало ув'язнення та заслання. Згодом, після звільнення, він мешкатиме в Петербурзі, буваючи в Києві лише наїздами (зокрема 1874 р., коли братиме участь у III Археологічному з'їзді). Проте київська тематика і надалі цікавитиме його.

У 1861 р. у петербурзькому часопису «Основа», друкованому органі українофілів, М.І. Костомаров опублікував науково-публіцистичну розвідку «Дві руські народності», в якій доводив національну самобутність українців («южнорусского народа»), їхню культурну окремішність від росіян («великорусского народа»). Окреслюючи відмінності в характерах обох «русских народностей», він звертає увагу на історію Києва, в якій, на його думку, явлені сутнісні риси української вдачі.

На думку М.І. Костомарова, Південній Русі з центром у Києві був властивий федеративний лад, заснований на свободі та індивідуалізмі. Тому Київська Русь не могла стати централізованою державою. Він зазначає з цього приводу: «Киев никак не годился быть столицей централизованного государства; он не искал этого, он даже не мог удержать первенства над федерацией, потому что не сумел организовать ее. В натуре южно-русской не было ничего насилующего, нивелирующего, не было политики, не было холодной рассчитанности, твердости на пути к предначеченной цели»¹². Відтак Київ протиставляється Володимирі-на-Клязьмі, в історії якого виявляється великоросійський ідеал централізації та колективізму. «В XII веке Владимир в исторической жизни является зерном великороссии и вместе с тем Русского единогодержавного государства; те начала, которые развили впоследствии целость русского мира, составили в зародыше отличительные черты этого города, его силу

¹¹ Кирило-Мефодіївське товариство. — К., 1990. — Т.1. — С. 262–263.

¹² Костомаров Н. Две русские народности // Основа. — 1861. — № 3. — С. 47.

и прочность», — зауважує М.І. Костомаров¹³. Він, крім того, відзначає, що Київ став для Володимира взірцем столичного статусу. У Володимирі були імітовані атрибути Києва — Золоті ворота тощо («Вместо Киева южного, явился на восток другой Киев — Владимир»¹⁴). Проте обидва міста залишалися антитезами, концентруючи в собі всі ті відмінності, які розмежовували «дві руські народності». М.І. Костомаров пише: «Но нельзя было старого Киева оторвать от днепровских гор: те же отростки под северо-восточным небом, на чужой почве, выросли иначе, иным деревом, другие плоды принесли»¹⁵. Втім, наприкінці «Двох руських народностей» М.І. Костомаров висловився за єднання «великорусів» і «малорусів», що існуватимуть спільно, взаємодоповнюючи один одного, при збереженні їх окремішності, однак не зазначив при цьому, чи міг би такий синтез виявитися в ідеї столиці чи столиць для всього східного слов'янства. Проте до цієї вельми важливої ідеї він ще повернеться.

Загалом розмірковування М.І. Костомарова щодо значущості столичних міст в історії східних слов'ян було спробою ревізії того, що згодом Михайло Грушевський поймає «звичайною схемою руської історії», в якій віхами історичного процесу, як послідовного розвитку державності, вважалися перенесення столиць (з Києва до Володимира, звідтіля — до Москви та, зрештою, до Петербурга). М.І. Костомаров показав, що Київ і Володимир передусім являли собою символи окремішності двох східнослов'янських етнокультурних спільнот («народів» або «народностей») — «малорусів» і «великорусів».

У 1868 р. Микола Закревський видав двотомну монографію «Опис Києва». Це була помітна історіографічна подія. М.І. Костомаров відгукнувся на неї розлогою рецензією, опублікованою у часописі «Вестник Европы» (за підписом Н. К-в)¹⁶. Ця рецензія, безперечно, належить до найцікавіших творів М.І. Костомарова на київську тематику. Складається вона з двох частин: у першій ідеться про столицю Російської держави, а друга присвячена власне аналізу праці М. Закревського.

«Опис Києва» став для М.І. Костомарова нагодою, щоб висловити свої міркування щодо ролі столиці в історії держави. На його думку, столичне місто має відповідати вимогам і потребам певного історичного періоду. Зміни цих вимог і потреб зумовлюють перенесення столиці до

міста, яке ліпше відповідає новим обставинам, ніж старий осередок. Тож кожне столичне місто має власну історичну місію, котра корелюється з періодизацією історичного процесу.

З таких позицій М.І. Костомаров розглядає послідовну зміну «центров государственного единения» східного слов'янства. Місія Києва полягала у прийнятті християнства та укоріненні християнської цивілізації на Русі. Місією Володимира було створення «приюта русской жизни на востоке, когда ее вытеснили с юго-запада» та початок слов'янізації «русских инородцев» (маються на увазі, вочевидь, фінно-угорські етнічні спільноти). Москва стала монархічним об'єднавчим осередком руських земель. Петербург був провідником європеїзації. М.І. Костомаров вважає, що Петербург уже виконав цю свою місію. Ба більше, замість «подражательности западу» назріла потреба здобуття духовної незалежності від нього, культивування самобутності заради подолання розриву між європеїзованою соціальною верхівкою та селянською масою (тут проявляються давні слов'янофільські симпатії М.І. Костомарова)¹⁷.

Таким чином М.І. Костомаров дійшов висновку про те, що Петербург не може надалі залишатися столицею. Для підкріплення цієї тези він залучає і додаткові аргументи: петербургський клімат є занадто суворим, а терени навколо Петербурга — занадто бідними. Звідси випливає, що столицю Росії необхідно перенести до іншого міста. Куди ж саме? М.І. Костомаров переконує, що до Києва (як компроміс він пропонує Києву бути літньою столицею, а Петербургу залишитися зимовою). Перенесення державно-політичного центру Росії до Києва, на його думку, стане позитивним заходом. По-перше, південь Росії, тобто Наддніпрянська Україна, відзначається багатством господарських ресурсів. По-друге, це сприятиме розв'язанню «многих вопросов, возникших в последнее время на наших западных окраинах» (ідеться насамперед про польський національно-визвольний рух і ще, можливо, про українофільство)¹⁸.

Принагідно зауважимо, що на той час ідея переміщення столиці Росії до Києва або принаймні посилення його значущості в загальноросійському контексті неодноразово висловлювалася діячами з різних політичних таборів. Її прибічником був, зокрема, принциповий опонент М.І. Костомарова Михайло Катков. Приміром, ще 1863 р., полемізуючи з М.І. Костомаровим і розгортаючи кампанію проти українофільства, М. Катков писав: «Мы уверены, что с дальнейшим развитием судеб возрождающейся ныне России все сильнее будут заявлять себя силы

¹³ Костомаров Н. Две русские народности // Основа. — 1861. — № 3. — С. 53.

¹⁴ Там само. — С. 44–45.

¹⁵ Там само. — С. 45.

¹⁶ [Костомаров Н.И.] Рец. на: Закревский Н. Описание Киева. — М., 1868 // Вестник Европы. — 1868. — Т. II. — № 3. — Стб. 949–958.

¹⁷ Там само. — Стб. 950–954.

¹⁸ Там само. — Стб. 954.

тех первоначальных основ русской народности, которые связаны с воспоминаниями о Киеве, и южная Киевская Русь получит несравненно большее значение в судьбах нашего отечества, чем когда-либо имела»¹⁹. Звісно, костомарівська та катковська візії київської проблематики істотно різнилися, проте їхня зацікавленість Києвом показує, яке важливе значення набуває це місто в ідейно-політичних контрверзах 60-х років XIX ст. Для М.І. Костомарова перенесення столиці до Києва, імовірно, означало відродження «федеративного начала», що, як він вважав, існувало в Давній Русі та мало стати основою оновлення Російської держави, а М.Н. Катков, навпаки, прагнув спрямувати на Київ доцентрові процеси, аби в такий спосіб зміцнити імперську єдність Росії.

Власне праця М. Закревського «Опис Киева» отримала від М.І. Костомарова доволі сувору критичну оцінку. Перш за все він визнав хибною періодизацію історії Києва, запропоновану М. Закревським, який поділив минуле міста на чотири доби: перша тривала до прийняття християнства, друга — до Батієвої навали, третя — до приєднання до Московської держави, четверта — до часу написання праці (тобто до середини XIX ст.). М.І. Костомаров вважав, що третій період необхідно поділити на «три відділи»: перший — від Батієвої навали до поширення на Київ литовського панування, другий — Київ у складі Литви, третій — Київ у складі Польщі²⁰.

Виклад М. Закревським історії «удільно-вічової доби» М.І. Костомаров вважав незадовільним — концептуально застарілим («автор не идет в своих взглядах глубже Карамзина»²¹). На його думку, історик, який вивчає місто, має прагнути до узагальнень, можливих завдяки порівняльним студіям. Наприклад, не можна досліджувати Київ «удільно-вічової доби», не з'ясувавши, що ж таке удільно-вічовий лад та які сутнісні ознаки мало тогочасне місто як таке. Такого теоретизування у М. Закревського М.І. Костомаров не знаходить і вважає це серйозним недоліком його монографії. Від історика міста він вимагає цілісної картини «життя та побуту» в кожному періоді міської історії, чого явно бракує праці М. Закревського. «Автор только приводит кучу известий, но не созидает на основании их стройного образа жизни, не объясняет, не связывает и не осмысливает их; не видно у него движе-

ния жизни, нет сравнения с предшествовавшим бытом, не собраны последствия, отразившиеся на жизни грядущих времен», — критично зауважує М.І. Костомаров²². Важливими питаннями, які залишилися нерозв'язаними М. Закревським, він вважає грецько-візантійські та хозарсько-орієнтальні впливи на культуру давнього Києва, з'ясування значення магдебурзького права у зв'язку з попередніми традиціями міського життя на Русі. Найціннішою для науки частиною монографії М. Закревського М.І. Костомаров визнав історико-топографічні матеріали, хоча і їх виклад, і деякі висновки автора викликали у нього доволі гострі критичні зауваження.

Рецензія на «Опис Киева» М. Закревського викликає історіографічний інтерес не тільки тому, що доводить вправність М.І. Костомарова як критика, але й тому, що в ній викладено його власне ставлення до предмета, мети та завдань дослідження міської історії. Він вважав, що це має бути осягнення духовних і матеріальних засад існування міста як цілісного організму, котрий перебуває в процесі розвитку²³.

Отже, підбиваючи підсумки, зазначимо, що Микола Костомаров, інтелектуал-романтик та «історик-художник», чимало уваги приділяв конструюванню свого образу Києва. Для нього це місто було передусім джерелом християнства на Русі — тих морально-релігійних засад, які він вважав концептуальним фундаментом українського та загальнослов'янського відродження. Це ґрунтовне оновлення осмислювалося ним як рух до київських духовних витоків, праобразом якого було паломництво до київських християнських святинь. У київській спадщині Костомаров віднаходив свій політичний ідеал — федералізм. Звідси походила костомарівська ідея перенесення столиці Росії з Петербурга до Києва, що, вочевидь, мало посприяти певній децентралізації імперського державного організму та посилити в ньому значущість України.

²² Там само. — Стб. 956.

²³ Саме на таких засадах створена найбільш ґрунтовна наукова праця М.І. Костомарова в царині міської історії — «Севернорусские народоправства», присвячена Новгороду, Пскову та В'ятці (ця монографія постала з лекцій у Петербурзькому університеті 1860–1861 рр.). У ній не лише міститься прагматичний виклад подієвої історії, але й ідеться про історичну топографію міст, соціальну структуру, організацію державної влади, церкву, торгівлю, зрештою, про «приватне життя». Див.: Костомаров Н.И. Севернорусские народоправства во времена удельно-вечевого уклада: история Новгорода, Пскова и Вятки // Собрание сочинений Н.И. Костомарова: исторические монографии и исследования. — СПб., 1904. — К. 3. — Т. 7–8. — 498 с.

¹⁹ Катков М.Н. Собрание статей по польскому вопросу, помещавшихся в «Московских ведомостях», «Русском вестнике» и «Современной летописи». 1863 год. — М., 1887. — Вып. 2. — С. 694.

²⁰ [Костомаров Н.И.] Рец. на: Закревский Н. Описание Киева. — Стб. 955.

²¹ Там само. — Стб. 955.

ДЖЕРЕЛА

1. Катков М.Н. Собрание статей по польскому вопросу, помещавшихся в «Московских ведомостях», «Русском вестнике» и «Современной летописи». 1863 год / М.Н. Катков. — М. : Унив. тип., 1887. — Вып. 2. — С. 663–1428.
2. Кирило-Мефодіївське товариство : у 3 т. — К. : Наукова думка, 1990.
3. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров // Основа. — 1861. — № 3. — С. 33–80.
4. Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография / Н.И. Костомаров. — К. : Лыбидь, 1990. — 736 с.
5. Костомаров Н. Мысли о федеративном начале в Древней Руси / Н. Костомаров // Основа. — 1861. — С. 121–158.
6. [Костомаров Н.И.] Рец. на: Закревский Н. Описание Киева. — М., 1868 / Н.И. Костомаров // Вестник Европы. — 1868. — Т. II. — № 3. — Стб. 949–958.
7. Костомаров Н.И. Севернорусские народоправства во времена удельно-вечевого уклада: история Новгорода, Пскова и Вятки / Н.И. Костомаров // Собрание сочинений Н.И. Костомарова: исторические монографии и исследования. — СПб. : О-во для пособия нуждающимся литераторам и ученым («Лит. фонд»), 1904. — К. 3. — Т. 7–8. — 498 с.
8. Лисяк-Рудницький І. Інтелектуальні початки нової України / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе. — К. : Основи, 1994. — Т. 1. — С. 173–191.
9. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: Енциклопедичний довідник / Смолій В.А. та ін. — К. : Вища школа, 2005. — 543 с.
10. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) / О.І. Салтовський. — К. : Видавець Парапан, 2002. — 396 с.
11. Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ — 80-ті роки ХХ ст.) : моногр. / О. Ясь. — К. : НАН України, Інститут історії України, 2014. — Ч. 1. — 587 с.

REFERENCES

1. Katkov M.N. Sobranie statei po polskomu voprosu, pomeshchavshihsia v «Moskovskikh vedomostiakh», «Russkom vestnike» i «Sovremennoi letopisi». 1863 god / M.N. Katkov. — M. : Univ. tip., 1887. — Vyp. 2. — S. 663–1428.
2. Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo : u 3 t. — K. : Naukova dumka, 1990.
3. Kostomarov N. Dve russkiiie narodnosti / N. Kostomarov // Osnova. — 1861. — № 3. — S. 33–80.
4. Kostomarov N.I. Istoricheskiie proizvedeniia. Avtobiografiia / N.I. Kostomarov. — K. : Lybid, 1990. — 736 s.
5. Kostomarov N. Mysli o federativnom nachale v Drevnei Rusi / N. Kostomarov // Osnova. — 1861. — S. 121–158.
6. [Kostomarov N.I.] Rets. na: Zakrevskiy N. Opisaniiie Kieva. — M., 1868 / N.I. Kostomarov // Vestnik Yevropy. — 1868. — T. II. — № 3. — Stb. 949–958.
7. Kostomarov N.I. Severnorusskie narodopravstva vo vremena udelno-vechevogo uklada: istoriia Novgoroda, Pskova i Viatki / N.I. Kostomarov // Sobraniiie sochinenii N.I. Kostomarova: istoricheskiie monografii i issledovaniia. — SPb. : O-vo dlia posobiia nuzhdaiushchimsia literatoram i uchenym («Lit. fond»), 1904. — K. 3. — T. 7–8. — 498 s.
8. Lysiak-Rudnytskyi I. Intelktualni pochatky novoi Ukrainy / I. Lysiak-Rudnytskyi // Istorychni ese. — K. : Osnovy, 1994. — T. 1. — S. 173–191.
9. Mykola Kostomarov: Vikhy zhyttia i tvorchosti: Entsyklopedychnyi dovidnyk / Smolii V.A. ta in. — K. : Vyshcha shkola, 2005. — 543 s.
10. Saltovskiy O.I. Kontseptsii ukrainskoi derzhavnosti v istorii vitchyznianoii politychnoi dumky (vid vytokiv do pochatku XX storichchia) / O.I. Saltovskiy. — K. : Vydavets Parapan, 2002. — 396 s.
11. Yas O. Istoryk i styl. Vyznachni postati ukrainskoho istoriopysannia u svitli kulturnykh epokh (pochatok XIX — 80-ti roky XX st.) : monohrafiia / O. Yas. — K. : NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 2014. — Ch. 1. — 587 s.

Евгений Ковалев

**КИЕВСКИЙ ТЕКСТ НИКОЛАЯ КОСТОМАРОВА
(К ДВУХСОТЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ИСТОРИКА)**

В статье речь идет об образе Киева, созданном Николаем Костомаровым (1817–1885) — выдающимся ученым-историком и общественным деятелем. Костомаровское представление о Киеве — реальном городе XIX в., объекте исторических исследований и идеологическом конструкте — характеризуется как сложное переплетение концептов («Киев — столица» и др.).

Ключевые слова: Николай Костомаров, киевский текст, история Киева, историография, столица.

Yevgen Kovalyov

**KIEVAN TEXT BY N. KOSTOMAROV
(TO 200th ANNIVERSARY OF HISTORIAN'S BIRTHDAY)**

The article is devoted to the analysis of the image of Kyiv, represented in the creative heritage of N.I. Kostomarov (1817–1885), who was a famous historian and public figure and played an important role in the initial stage of the Ukrainian national movement. The Kievan text by Kostomarov is a network of concepts related to the real city of the 19th century, to the city as an object of historical research and to the city as an ideological construction.

Kostomarov believed that the national revival of Ukrainians and other Slavs, their liberation from all forms of oppression, would be based on Christian religious values, concentrated in Kyiv. He also believed that Kyiv would be the center of the unity of the Slavic peoples.

Kostomarov, who claimed that the federation is the best form of statehood, was looking for the origins of federalism in Kievan Rus. In his view, the Russian Empire needed decentralization. Therefore Kostomarov offered to move the capital from St. Petersburg to Kyiv. He wanted to return to the traditions of the federalism of Kievan Rus.

Key words: N.I. Kostomarov, Kievan text, history of Kiev, historiography, capital.

Дата надходження статті до редакції: 25.05.2017 р.